

לע"נ מרן הגאון המקובל
רבינו מרדכי צמח
בן הגאון המקובל רבי סאלמאן
אליהו זצוק"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

הצעת פירוש לביאור מרן הרב זצ"ל למעשים השני והארבעה עשר באגדתות רבה בר בר חנה הרב רועי הכהן זק

- א. מבוא
ב. המעשה השני-סוגיית הגמרא ודברי רש"י
ג. המעשה השני-ביאור מרן הרב זצ"ל
ד. המעשה הארבעה עשר-סוגיית הגמרא ודברי רש"י
ה. המעשה הארבעה עשר-ביאור מרן הרב זצ"ל

א. מבוא

ט"ו האגדתות שבסוגיית רבה בר בר חנה¹ זכו לביאורים רבים מחכמי ישראל, שהציגו אופנים שונים בבירור עומק גנוי סודותיהם². גם מרן הרב

* בהקשר זה, יש לזכור ולהזכיר את הדברים שמביא מורינו הגרמ"צ נריה, על דברי מרן הרב זצ"ל אחרי פטירת קה"ק הגאון המקובל בעל לשם שבו ואחלמה- "באותו שבוע הזמין אליו מרן הרב זצ"ל את נאמן-רוחו הגאון ר' יעקב משה חרל"פ זצ"ל ואמר לו כי אחרי שנסתלק מן העולם צדיק זה, עמוד הקבלה, יש חובה להתאמץ עד כמה שאפשר למלא את החסר, ומכיון שהוא חושב לקבוע מעתה יותר זמן ללימוד הנסתר, הרי הוא מעיר גם אותו על הצורך הזה, ומבקש אותו שגם הוא יצטרף לכך, ויקדיש יותר זמן לעיון בחכמת האמת." (שיחות הראי"ה, עמ' קסה). כמוכך, שעל גדולתו האדירה של מרן הרב זצ"ל בחכמת הקבלה, גם לפני פטירת בעל הלשם, אין מקום וצורך להאריך, והמפורסמות אינן צריכות ראייה ולא חיזוק, וכן הוא לגבי תלמידו מרן הגרימ"ח. אולם, יהיו הדברים להתעוררות עבורנו, תלמידי תלמידי, לאחר הסתלקותו של מרן הגאון המקובל רבינו מרדכי אליהו זצוק"ל.

זצ"ל כתב ביאור מקיף על אגדתות אלו³. אולם, בשל העובדה כי חלק מהביאורים כתובים בלשונה המובהקת של חכמת הקבלה, לא רבים הלומדים העוסקים בהם⁴.

על-מנת לפתוח מעט את דבריו הנשגבים של מרן הרב בפני הלומדים, מובא כאן פירוש, בדרך של הערות והסברים נקודתיים, לביאור מרן הרב על המעשים השני והארבעה עשר של רבה בר בר חנה⁵. בהערות השתדלנו לנקוט בדרך שהתווה מרן הרצי"ה: "לשונות של חכמת הקבלה הנמצאים בספרים שלפנינו יש להשתדל לבררם ולפרשם, ממקורות נאמנים⁶, כפי הצורך ההכרחי לגופם של דברים⁷, ולהזהר ולהמנע מלהרחיב את הטפול בהם יותר ממדה זו⁸".⁹

ב. המעשה השני- סוגיית הגמרא ודברי רש"י

¹ בבא בתרא (תחילת פרק חמישי) עג. עד., לאחר מכן ממשיכה הגמרא עם קובץ נוסף של אגדתות, עד לדף עה ..

² בהם המהר"ל (בחידושי אגדות) ואדונו הגר"א (בחיבור מיוחד). יעויין עוד בדברי גאון עוזינו הרצי"ח הטוב בספרו בן יהוידע (על אתר) - "הנה נודע כי כל מאמרים אלו לא דברו בהם דברים כפשוטן, אלא הם דברי משל, ואפילו שיש בהם דברים שאפשר להיות במציאות, עכ"ז לא נאמרו אלא דרך משל יחידה, והמה הנקראים במשלי להבין משל ומליצה דברי חכמים וחידותם. והריטב"א ז"ל כתב בשם הגאונים, כל היכא דאתמר לדידי חזי לי במראה החלום היה עייש, ובין כך ובין כך, הדברים האלה לא נאמר בשביל פשוטן אלא רק לרמוז בהם עניינים שונים הן בדרך הפשט והן בדרך הסוד..."

³ מאמרי הראי"ה, עמ' 421 – 448. הרב דוד בן-מאיר שליט"א אמר לי כי ביאורים אלו אינם חלק מספר עין אי"ה, אלא הם מהווים חיבור נפרד.

⁴ הביאורים למעשה הרביעי (עמ' 427 – 428 במאמרי הראי"ה) ולמעשה העשירי (עמ' 438-439) פורשו עיי' כבי הרב צב"י טאו שליט"א (המעשה הרביעי בספר לאמונת עתנו ז, עמ' קג-קה והמעשה העשירי בשיעור השלישי שבתוך חוברת של שלושה שיעורים שיצאה לאור עיי' עמותת שירת ישראל "טביעות עין וסימנים", "הספקנות" ו-"חוכמות החול"). יצויין, כי הביאור של מרן הרב זצ"ל למעשים אלו אינו מנוסח בלשונה המובהקת של חכמת הקבלה.

⁵ עמ' 422 – 424 ועמ' 445 – 446 במאמרי הראי"ה, בהתאמה.

⁶ ולא על-פי מקורות מפוקפקים של "מקובלים" שלא שנו כל צורכם ולא שימשו ת"ח.

⁷ זאת, לא כשיטה שבורחת מהתמודדות עם מקורות אלו בתורת מרן הרב זצ"ל, אלא ממציאה לעצמה דרכים חשיבה מיוחדות ועקלקלות, ואכמ"ל.

⁸ ודוק, לא יותר ממדה זו, אך ברמה ההכרחית בהחלט כן יש להביא ולהסביר את לשונות חכמת הקבלה שבדברי קדשו של מרן הרב זצ"ל.

⁹ קוים לחוג הראי"ה- לדרכי העיון במשנת אדוני אבי מורי ורבי הרב זכר צדיק לברכה, לנתיבות ישראל ב, עמ' שלו.

אמר רבה: אשתעו לי נחותי ימא – בין גלא לגלא תלת מאה פרסי, ורומא דגלא תלת מאה פרסי. זימנא חדא הוה אזלינן באורחא ודלינן גלא עד דחזינן בי מרבעתה דכוכבא זוטא, והוויא לי כמבור ארבעין גריי בזרא דחרדלא, ואי דלינן טפי הוה מקלינן מהבליה. ורמי לה גלה קלא לחברתה: חבירתי שבקת מידי בעלמא דלא שטפתיא דניתי אנא ונאבדיה. א"ל: פוק חזי גבורתא דמריך מלא חוטא חלא ולא עברי, שנאמר "האותי לא תיראו נאם ה' אם מפני לא תחילו אשר שמתי חול גבול לים חוק עולם ולא יעברנהו."

רש"י - **בין גלא לגלא תלת מאה פרסי**, ומשום דאמר בסמוך ורמי לה גלה קלא לחברתה **איצטריך לאשמו עינן דמשלש מאות פרסי שמעין קולות לחבירו: דלינן גלא**, יותר משיעור גבהו השליכנו למעלה עד לרקיע אי נמי הבלא דרקיע נפיש עד מהלך קרוב לחמש מאות שנה שיש מן הרקיע עד לארץ: **מרבעתיה**, שכינו: **דכוכבא זוטא**, כוכב קטן שבקטנים: **בזרא**, בית זרע ארבעים כור של חרדל דנפיש משל שאר זרעים: **מקלינן מהבליה**, נשרפים מחום כוכב: **ורמי לה גלא**, נתן קולו כלומר צעק כדוגמת תהום אל תהום קורא ושמא מלאכים הממונים עליהם הם: **שבקת מידי בעלמא**, מפני שהגביה כל כך היה סבור שיצא חוץ לשפת הים ושטף את העולם: **א"ל**, גלא לחבריה: **פוק חזי גבורתא דמריך**, כלומר אין לי רשות לצאת: **כמלא חוטא חלא**, מלא רוחב חוט איני יכול לצאת מן החול: **שנאמר "האותי" וגו'**, גמרא קאמר ליה:

ג. המעשה השני - ביאור מרן הרב זצ"ל

כבר אמרנו שהגלים הרוצים להטביע הספינות שהולכות בים ומבקשים להשחית העולם הם כוחות הטומאה המתפרצים מאדוניהם¹⁰ ומבקשים

¹⁰ אין הכוונה ח"ו שלכוחות הטומאה יש כח עצמי המורד בקב"ה. גם הרע כפוף לקב"ה. עייין בהרחבה בדברי הרמח"ל בדעת תבונות, פרק רביעי, פיסקאות צו- קלג, ובקצרה בליקוטי מאמרים שבסוף ספר נפש החיים (מהדורת בני-ברק תשמ"ט), מאמר כט, עמי שעה.

לאבד את העולם¹¹. והנה "זה לעומת זה עשה האלהים". וכוחות הקדושה לפרטיהם כמו כן כוחות הטומאה הנוגדים אותם¹². כענין י"ב שבטי י"ה ושנים עשר נשיאים לבית ישמעאל¹³. וכמש"כ ייצב גבולות עמים למספר בני ישראל¹⁴ (דברים לב ח). והנה מחנה ישראל תלתא פרסי¹⁵ (סנהדרין ה. ב). והוא בעשיה¹⁶. ונדע שעשיה סוד אחדות¹⁷, ויצירה עשרות. ובריאה מאות. כי כל מה שיתעלו הדברים בקרבם לשרשם כן הוא גודל אורם וריבוי זיום ותפארתם¹⁸. ע"כ בבריאה, שהוא מקום נשמותיהם של ישראל¹⁹, הוא שיעור מחנה ישראל תלת מאה פרסי²⁰, אי"כ ג"כ זה לעומת זה ספי הסיטרא אחרא²¹ וכוחותיהם תלת מאה פרסי. אמנם נודע שהרשעים הם בפירודא²², וכמש"כ בעשו "נפשות" (בראשית לו ב)²³ כי יתפרדו כל פועלי און, והשייית לא יניחם להתחבר, ע"כ בין כל בחינה מהם

¹¹ בביאור מרן הרב זצ"ל למעשה הראשון, מאמרי הראייה עמ' 421, שם כתב: "והם הודיעו לו מהות כח הטומאה שמטבע לספינתא, שרוצה להטביע ח"ו את כנסת עם ה'...". זאת אומרת, שהחטאת עם ישראל, או אפילו יהודי פרטי אחד, היא היא החרבת העולם, ויעויין בהרחבה רבה בספר נפש החיים, שער א, פרקים ג-ז, עמ' ד-ז. כז לגבי משמעות מעשיו של כל אדם מישראל והשפעתם על כל העולמות כולם.

¹² העולמות הרוחניים בנויים בהקבלה של קדושה מול טומאה.

¹³ י"ב שבטי ישראל מצד הקדושה ולעומתם י"ב נשיאי ישמעאל מצד הטומאה.

¹⁴ הקב"ה בעצמו הציב את מספר בני ישראל (שבעים נפש) מצד הקדושה ולעומתו העמיד את גבולות העמים (שבעים אומות) מצד הטומאה.

¹⁵ רוחב מחנה ישראל במדבר היה שלוש פרסאות, שהם י"ב מיל (בערך 12 קילומטר).

¹⁶ על-פי תורת הנסתר, יש ארבעה עולמות רוחניים, אצילות בריאה יצירה עשייה (אבי"ע). עולם העשייה הוא העולם הנמוך והגשמי ביותר.

¹⁷ לפיכך, בעולם עשייה מחנה ישראל הוא שלוש פרסאות, כי שלוש זה בסדרת המספר היחידים (ולא בעשרות ומעלה).

¹⁸ יעויין נפש החיים, שער ג, פרק ד, עמ' קנה.

¹⁹ יעויין שם, שער א, פרק יז, עמ' נז-נח, ויעויין עוד שם, פרק יט, עמ' סב-סו. כמו כן, יעויין שם, שער ג, פרק יז, עמ' קמג, ששורש נשמות כלל ישראל יחד, כנסת ישראל, הוא למעלה משם, ומקורו במלכות דאצילות.

²⁰ כי עולם הבריאה הוא בסוד המאות, ומחנה ישראל בנוי על הספרה שלוש, כאמור, ואם $3 \times 100 = 300$ פרסאות, וכמובן שמדובר כאן במדות רוחניות כי עולם הבריאה אינו גשמי כלל.

²¹ תרגום מילולי- הצד האחר. זה הוא הכינוי לכוחות הטומאה.

²² זאת אומרת, שהצדיקים נחשבים כמאוחדים תמיד מכח הקדושה שמחברת ביניהם, ואילו הרשעים הם בבחינת "לתאווה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע" (משלי יח: א), שהם נפרדים זה מזה. זאת, כפי שנאמר "מחלקת קרח וכל עדתו" (אבות ה: יז) שגם קרח ועדתו היו חלוקים זה מזה כי הרשעים אינם מאוגדים באמת.

²³ יעויין בדברי רש"י בראשית מו: כו, סוף ד"ה "כל הנפש הבאה ליעקב", על-פי דברי חז"ל במדרש- "ומצאתי בויקרא רבא עשו שש נפשות היו לו, והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים היו לו, והכתוב קורא אותן נפש לפי שהיו עובדים לאל אחד."

יפסיק כח הקדושה. שלא יתחברו יחד לטשטש העולם. וז"א **בין גלא לגלא תלת מאה פרסי**, כי הקדושה הכללית של כל מחנה ישראל מפסקת ביניהם²⁴, ומעכבת על ידם שלא יצליחו ולא יחרוך רמיה צידו²⁵, **ורומא דגלא תלת מאה פרסי**, שזהו שיעור רוממותו וקומתו בשורשו²⁶. והנה כוחות הרע רוצים לצוד נפשות ישראל, אותן הנשמות העשוקות הנופלות בידם, ועיי"כ יבוא להם שפע וקיום²⁷.

ואמר **זימנא חדא הוה אזלינן באורחא**, לא אמר אזלינן בספינתא²⁸. שהכונה שלא נחת בים החכמה. כי להבחין עניני הסיטרא אחרא אין צריך לים החכמה, כי הם בתכלית השפלות נגד הקדושה, ובחינותיהם יתחילו אחרי כל מעלות הקדושה²⁹. ונמצא ששם במקומם³⁰ אין המקום מלא דעה כמים לים מכסים³¹. רק אזלינן באורחא במקום שהנהר נחרב ויבש, לדעת ענינם וכוחותיהם³² **וחזינן מרבעתא דכוכבא זוטא**, כי ישראל נמשלו לכוכבים (במד"ר ב יא). והשיג מעלת נפש אי מקטני ישראל³³ שנשבו³⁴ עיי הקליפות³⁵. וראה כי ממנו להם די שפע וקיום כל בחינותיהם. כי נודע שהכוחות הרעים נמשלו לדבורים. וכמשי"כ 'וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים', (דברים א מד)³⁶. וכח"א 'סבוני כדבורים'³⁷ (תהלים קיח יב).

²⁴ זה מצד הקדושה, כי ישראל הם הקדושה.

²⁵ משלי יב: כז, ויעויין במפרשים על אתר.

²⁶ זה מצד הטומאה.

²⁷ זאת אומרת, שיהודי שחוטא, נפשו שוקעת במצולות הרע, וכוחות הטומאה יונקים ממנה שפע רוחני המקיים אותם. זאת, מפני שלכוחות הטומאה אין חיות עצמית, אלא כל כוחם נובע מיניקה מאחורי הקדושה.

²⁸ כמו שאמר במעשה ראשון, הקודם למעשה זה.

²⁹ עולמות הטומאה מתחילים רק אחרי סיום שיעור הקומה של עולמות הקדושה. (ויעויין בדברי הבן יהודע על אתר, שאמנם פירש את דברי הגמרא כאן אחרת, אך בתוך דבריו הזכיר נקודה זו)

³⁰ דהיינו במקום שלטון כוחות הטומאה.

³¹ ולא יוצדק לגביהם שם "ים", כי הים הוא מצד מלאה הארץ דע את ה' כמים לים מכסים, וכן אין דעה את ה', אלא הכל יבש.

³² של כוחות הטומאה, על מנת לדעת איך לעמוד מולם.

³³ "קטני ישראל" מבחינת המעלה הרוחנית.

³⁴ אדם מישראל שנעשה שקוע בחטאיו נמסר בידי כוחות הטומאה והוא שובי בידם מכאן ולהבא, עד שיפדה מהם, ויעויין בנפש החיים, שער א, פרק ו, עמ' כב ופרקים יח-כ, עמ' נט-ע.

³⁵ כינוי לכוחות הטומאה, מפני שהם כקליפה המקיפה את הפרי.

³⁶ פשט הפסוק מדבר באמוריים שהרגו את בני ישראל שהעפילו בהר אחרי חטא המרגלים. העפלה זו היתה בניגוד לרצון ה', ולכן המעפילים נמסרו ביד האמוריים. אעפ"כ, האמוריים לא נוכו, וכמפורש בדברי רש"י שם- "מה הדבורה הזאת כשהיא מכה

וכדחז"ל שהדבורה מתה בנשיכתה (תנחומא שלח), כמ"כ עליהם נאמר 'אשר שלט האדם באדם לרע לוי' (קהלת ח ט), כי עי"ז המה כשלו ונפלו.³⁸ רק שהם שמחים בהצלחתם לשעתם³⁹. והחרדל הוא מזון לדבורים כדחז"ל בפי לא יחפור (בי"ב כה, ב) 'הרחק דבוריך מחרדלאי שהן באות ואוכלות לגלוגי חרדלאי'⁴⁰ וכלל כוחות הרע המה ד' מדרגות כנגד ד' מעלות אבי"ע⁴¹, וכנגד חו"ב תו"מ⁴² כנודע, וראה שעיי נפש קטן מישראל יש להם מקום שפע לכל מחנותיהם דהיינו **כמבזר ארבעים גריווי בזרא דחרדלא**, נגד כל ד' בחינותיהם, שכל אחד כלול מעשרה⁴³ ואע"פ שמתחילה דיבר במאות⁴⁴ מ"מ כשבא לדבר נגד בחי' הנפש הנופלת בידם. אין הנפילה לנשמה שהיא בבריאה כי שמה לא תגיע יד זרים⁴⁵, והוא סוד היין המשומר⁴⁶ (ברכות לד. ב). רק ביצירה, שהוא סוד טו"ר⁴⁷. שמה יוכלו לקנן ולהשליך חכה⁴⁸. וז"ס

את האדם מיד מתה אף הם כשהיו נוגעים בכס מיד מתים. הנמשל בפנימיות הדברים הוא שכשאדם מישראל חוטא, הוא נמסר ביד כוחות הטומאה, אבל כוחות הטומאה מכלים את עצמם בתהליך זה גופו.

³⁷ גם שם מדובר על אומות העולם, שכוחם מצד הטומאה.

³⁸ זאת אומרת, שאדם בליעל, אדם דטומאה, שהוא שיעור קומת כל כוחות הטומאה, מקבל רשות וסמכות לשלוט באדם מישראל החוטא לה, אבל עצם שליטה זו היא "לרע לו", לאדם בליעל, כי היא עצמה מכלה אותו, כי ברגע שיושלם העונש תכלה הטומאה. לעניין זה, יעויין בהרחבה רבה בספר לשם שבו ואחלמה, הקדמות ושערים, שער ו, פרקים ה-ט.

³⁹ למרות שכוחות הטומאה מודעים לכך שנצחונם זמני, ושוא מוביל ישירות לחורבנם, הם שמחים בנצחון זמני זה.

⁴⁰ ממילא, בנמשל, החרדל מייצג את השפע שיונקים כוחות הטומאה מנפשו של החוטא.

⁴¹ כמבואר לעיל, אלו הם ארבעת עולמות הקדושה ולעומתם יש את ארבעת עולמות הטומאה, אבי"ע דטומאה.

⁴² ראשי תיבות של חכמה ובינה תפארת ומלכות, שהן ארבע הספירות העיקריות לעניין בניין העולמות. בהקבלה לעניין העולמות- חכמה כנגד עולם האצילות, בינה כנגד עולם הבריאה, תפארת כנגד עולם היצירה ומלכות כנגד עולם העשייה.

⁴³ בקדושה, וכנגדה בטומאה, כל בחינה מחולקת לעשר ספירות. $40 = 10 \times 4$.

⁴⁴ כדלעיל, שדיבר על "תלת מאה פרסי".

⁴⁵ יעויין נפש החיים, שער א, פרק יט, עמי סב- "אבל בחינת הנשמה אינה נפגמת כלל לעולם, כי מקור שרשה הוא מעולם המשמר ממגע זרים, ודבוקה לעולם בשרש הנשמה כידוע, שהם רעים דלא מתפרשין לעלמין, ואין מעשי האדם מגיעים עדיה כלל לקלקל ח"ו".

⁴⁶ השמור לצדיקים לעולם הבא. עולם הבא הוא מצד הבינה, ובהקבלה בעולמות- עולם הבריאה.

⁴⁷ ראשי תיבות- טוב ורע, כי זה עניינו של עץ הדעת טוב ורע, שהרע והטוב מעורבים בו ויש בו מקום יניקה לכוחות הטומאה. יעויין בנפש החיים, שער א פרק ו, עמי יז-יט, לגבי עירוב טוב ורע אצל האדם בגלל חטא עץ הדעת. כמובן, עולם היצירה עצמו אינו כולל רע בתוכו, ח"ו, אלא שיש בו מקום יניקה לכוחות הטומאה.

⁴⁸ כוחות הטומאה יכולים לינק שפע משם.

היכל מלך⁴⁹, כי מלך הוא בחי ז"א⁵⁰ המקנן ביצירה⁵¹. ומכשי"כ כשרוצים לחוטפו למזון להם ובחי המזון הוא מדרגה אחת פחותה מהניזון שהם רוצים לבלע חיים. כמש"כ יאזי חיים בלעונוי (תהלים קכד ג), לא בדרך יניקת שפע שהמניק קיים ומעולה מהיונק. רק בליעה ממש באופן שהוא יהיה לחמם, ע"כ באמת משפילים אותו לערך יצירה כשהם עסוקים בבחי בריאה שלהם⁵². וכענין שכי העקדה בפי המן (שמות שער מא) שענין המזון הוא במדרגה אחת פחות מהניזון. ע"כ הוא ממש עשרות נגד המאות ויש בו⁵³ ארבעים גריווי דחרדלא למזונם. אבל הוא רק מקום מוכן לזריעתם, לזרוע ראש ולענה, ולא שפע מוכן⁵⁴. כי הנופל בידם הוא רק נותן להם חיות אם יוסיף טומאה וחטאים שהם מזונות מרים שלהם לקיומם⁵⁵. או כשיוחלט ברשע אז אפילו מצותיו להם נתנו להוסיף להם עוצמה בימין שקר⁵⁶.

והנה באו לראות בתמונה הטמאה כדי להבין ענינם ואיך להשמר מהם⁵⁷. אך צריך לשמור שלא ידבקו בו חס וחלילה, ע"כ ביארו החכמים ז"ל

⁴⁹ "מלך" הוא פרצוף ז"א (יעויין בהערה הבאה).

⁵⁰ ראשי תיבות- זעיר אנפין. חלוקה נוספת בקדושה היא חלוקת חמשת הפרצופים- אריך אנפין, אבא עילאה, אמא עילאה, זעיר אנפין ונוקביה דזעיר אנפין.

⁵¹ בהקבלה בין הפרצופים לספירות ולעולמות- אריך אנפין כנגד כתר עליון כנגד עולם אי"ק (על מדרגה זו לא דובר עד כה, והיא מובאת כאן לשם השלמות), אבא עילאה כנגד חכמה כנגד עולם האצילות, אמא עילאה כנגד בינה כנגד עולם הבריאה, זעיר אנפין כנגד תפארת כנגד עולם היצירה, נוקביה דזעיר אנפין כנגד מלכות כנגד עולם העשייה.

⁵² זאת אומרת, שכוחות הטומאה רוצים לקחת שפע מנפש של יהודי השבוי בידם אין זה בדרך של יניקה אלא שהם בולעים אותו כמאכל, כביכול. אם כן, הנפש השבויה אינה משפיעה שפע עליהם, שאז המשפיע הוא במדרגה עליונה יותר מהמושפע, אלא היא משמשת כמאכל, והמאכל הוא במדרגה נמוכה יותר ממי שאוכלו. אם כן, כאשר כוחות הטומאה הם בבחינת עולם הבריאה שלהם, אזי המאכל שלהם, אותה נפש השבויה בידם, היא בדרגה אחת מתחתם, דהיינו בעולם היצירה.

⁵³ דהיינו באותה נפש יהודי חוטא השבויה ביד כוחות הטומאה.

⁵⁴ זאת אומרת, שכוחות הטומאה אינם יונקים שפע ישירות מנפש האדם שנפל בידם, אלא שאותו אדם מוכן כעת להשפיע להם שפע על-ידי עבירותיו, ר"ל.

⁵⁵ יעויין בנפש החיים, שער א, פרק יא, עמי מ- מא.

⁵⁶ כמו שכתב מרן זצ"ל באורות התשובה יא: ו- "על פי יסוד הרזים, כל מעשה הטוב של הרשע הולך למקום הרשעה והטמאה, אף על פי שבכל זאת אין הקדוש-ברוך-הוא מקפח את שכרו ומשלם לו בעולם הזה גם שכר מצוה קלה שעשה, אך כל זה הוא חלק הרשעה."

⁵⁷ החכמים התבוננו בתחבולות היצר הרע וכוחות הטומאה על-מנת לדעת כיצד להישמר מהם ומעלילות הרשע שלהם, ולמרות שבדרך כלל אסור להתבונן בכוחות הטומאה, פן יימשך אחריהם, הרי שלשם הגנה מהם, מותר הדבר.

שצריך לעבור במרוצה במקום מחזה הקליפות⁵⁸. שלא ידבקו בו חס וחלילה. והנה ראה ראשית מלאכתם איך יצודו ברשתם⁵⁹, ועוד להם דברים רבים מה שיעשו מהעשוקים כשלא ישתדלו עצמם לצאת ממאסרם⁶⁰. אך שיער כי אין להסתכל יותר בהם ולא לפנות אל האלילים⁶¹. כי אש זרה מהבל ביש שלהם שורף ומכלה⁶², ע"כ אמר **אי דלינן טפי הוה מקלינן מהבלא**, כסוד י"ש הבל שנעשה על הארץ (קהלת ח כ) ⁶³ כי כל ענינם הוא רק הבל, וענין הבל הוא רק הכנה לדיבור, כי לא נשלם הדיבור בהם⁶⁴, שכל ענינם הוא מפני שלא נשלמו מקדושת השבת, כנודע דחז"ל שע"ש בין השמשות נבראו המזיקין (אבות פ"ה ו), ולא נשתכללו ופגומים הם ובהבל יסודם⁶⁵.

ורמיא ליה גלא קלא לחברתה: חברתי מי איכא מידי בעלמא דלא שטפתיה, דניתיי אנא ונאבדיה, א"ל: פוק חזי גבורתא דמרך דאפילו מלא חוטא דחלא לא עברת זה נודע כי גם הנשמות הנופלות בידם, מ"מ כ"ז שהם בתוך הגוף אינם שולטים בהן ממש, כי הן קשורות בענין הבחירה, ויוכל לשוב כשעה קלה בתשובה אמיתית⁶⁶. אז מוציא מהם כל אשר גזלו⁶⁷. ובאמת הוא דבר נפלא כי עם תוקף גבורתם ועזות פניהם, שהם מנצחים דברים גדולים מופשטים מחומר ופוגעים בס, מ"מ אינם יכולים להיות למפגע להשוכנים בתוך הגוף. והנה נמשל הגוף ליבשה הגלויה, ואמר מי איכא מידי בעלמא ולא שטפתיה, כי שטף עד צואר יגיע, מ"מ אולי נשאר מה בעלמא דהיינו הבחירה שבנפש שבתוך הגוף, וניתיי ונאבדיה. אך משיבה שהוא רק גבורת השי"ת, דמלוא חוטא חלא, שהוא חול ועפר הגוף

⁵⁸ זאת אומרת, שההתבוננות בכוחות הטומאה צריכה להיות קצרה ותכליתית בלבד.

⁵⁹ זאת אומרת, רבה בר בר חנה התבונן בתחבולות היצר הרע להחטיא את האדם, על מנת שיפול בשבי כוחות הטומאה ויכלו לקחת ממנו שפע לקיומו.

⁶⁰ זאת אומרת, מה הוא המשך תהליך לקיחת השפע כאשר האדם אינו שב בתשובה וממשיך להיות שבו בידו כוחות הטומאה.

⁶¹ סוד הפסוק "אל תפנו אל האלילים" הוא שלא להתבונן בענייני כוחות הטומאה מעבר לנצרך ההכרחי.

⁶² עוצמתם של כוחות הטומאה היא כה רבה עד כי התבוננות יתירה בהם, אפילו למטרה טובה, כאמור, מזיקה מאוד לנפש.

⁶³ זאת אומרת, שהמלה "הבל" מרמזת לכוחות הטומאה.

⁶⁴ זאת אומרת, שהביטוי "הבל" משמעו הבל פה, כביכול, ללא חיתוך דיבור.

⁶⁵ זאת אומרת, שהמזיקין, שהם תולדת כוחות הטומאה מייצגים מצב של "הבלי", ויעויין שער הפסוקים למהרח"ו, ספר יחזקאל, ד"ה "בן אדם עמוד על רגליך".

⁶⁶ וממילא שלטון כוחות הטומאה בחוטא הוא רק זמני ונתון להתהפך בכל רגע.

⁶⁷ "זדונות נעשים לו כזכויות" (יומא פו:).

וכוחותיו, אשר במה נחשב הוא, ומ"מ לא יעברנהו, וזשיה' האותי לא תיראו נאום ה', אם מפני לא תחילו, אשר שמתי חול גבול לים" (ירמיה ה כב), שהוא מדבר ממש בים הגשמי, ורומז ג"כ לדברים עליונים מזה, שעיקר הנפילה הוא ע"י יאוש שאומר לו היצר הרע כי א"א לו לתקן את אשר עיתו אחרי אשר כ"כ נפל בידו וגבר עליו, אבל באמת ישמתי חול גבול לים חק עולם', ששמתי החק ע"י כח הבחירה, שהוא עיקר החק הכולל לעולם, 'ולא יעברנהו'. א"כ ראוי להתחזק תמיד ביראת ד', ואפילו הרבה לפשע, כי יש תקוה לברח אל היבשה כ"ז שהאדם בחיים, ולא יוכלו גלי הים זועף להשיגו, כשיכרח לחסות בצל הבחירה, כי ע"ז לא ניתן להם כח ושליטה⁶⁸.

ד. המעשה הארבעה עשר- סוגיית הגמרא ודברי רש"י

אמר לי: תא אחוי לך בלועי דקרה. חזאי תרי ביזעי והו קא מפקי קוטרא, שקל גבבא דעמרא ואמשינה במיא ואנחיה ברישא דרומחא ועייליה התם. וכי אפיק הוה איחרך איחרוכי. אמר לי אצית מאי שמעת, ושמעית דהו אמרינ משה ותורתו אמת והן בדאין. אמר לי: כל תלתין יומי מהדר להו גיהנם להכא כבשר בקלחת, ואמרי הכי משה ותורתו אמת, והן בדאין.

רש"י- **ביזעי**, בקעים דכתיב ותבקע האדמה אשר וגו': **קוטרא**, עשן: **שקל גבבא דעמרא**, לקח גיזת צמר ושראה במים: **איחרך איחרוכי**, הנהו גבבי אע"פ ששרויין במים: **אצית**, הסכת ושמע: **שמעית דקאמרי**, שהרי ירדו חיים שאולה: **כל תלתין יומי**, כל ראש חדש: **כבשר בקלחת**, שמהפכין אותו כדי שתתבשל:

ה. המעשה הארבעה עשר- ביאור מרן הרב זצ"ל

⁶⁸ יעויין נפש החיים, שער א, פרק יב, עמ' מב, על כח התשובה, ועוד יעויין אורות התשובה יד: 1- "עיקר הנפילות באו מפני שאינו מאמין בקלותה של התשובה."

הראה לו סוד מחלוקת קרח וקלקולו, שהיתה כפירתו מתפשטת בתורה שבכתב ובתושבע"פ. והם ב' מקורות שמשפיעים חיים לעולם⁶⁹, אע"פ דאורייתא בגבורה אתיהיבת, דכתיב 'מימינו אש דת למוי' (דברים לג ב)⁷⁰, מ"מ האש הזאת היא מחיה הכל⁷¹, והם⁷² הפכו שע"י ב' אלה⁷³ תושפע עליהם מדה"ד⁷⁴ גדול. והיינו **תרי בזעי**, פ"י ב' קלקולים⁷⁵ שמהם נדונים בעשן, סוד עקרב שרף נחש⁷⁶, וי"ל דעקרב רומז על כפירה בתורה שבכתב שממית ודאי⁷⁷, ונחש סוד הזילזול בתורה שבעל פה⁷⁸, אע"פ שלפעמים בי"ד מבטל דברי בי"ד חברו⁷⁹. אבל הבא בכפירה⁸⁰ נזק ומת בלחישת הנחש, ושרף הוא הכולל מקום יחוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה⁸¹, והמחלק ביניהם ומפרידם⁸² נשרף בסוד אש אוכלה⁸³.

⁶⁹ יעויין אורות התורה, פרק א "תורה שבכתב ותורה שבעל-פה".

⁷⁰ זאת אומרת, שהתורה ניתנה במידת הגבורה, הרמוזה באש. על-פי תורת הנסתר ארבעה יסודות אש רוח מים עפר משתלשלים ורומזים לארבע ספירות חגת"מ. (מיס-חסד, אש-גבורה, רוח-תפארת, עפר-מלכות).

⁷¹ זאת אומרת, למרות שבדרך כלל בנין וחיות העולם הוא מהשפעת ספירת החסד, הרי שדוקא הגבורה של תורה היא המחיה את העולמות. כמובן, התורה שבכתב נקראת גם "תורת חסד", ועיקר שרשה הוא מספירת התפארת, הממצעת בין חסד לגבורה, ואילו תורה שבעל-פה עיקר נתינתה הוא מספירת המלכות, המקבלת שפע מכל הספירות שעליה, אלא שנתנית התורה היתה מכח הגבורה.

⁷² קרח וכל עדתו, בכפירתם, שעל מהותה מרחיב מרן הרב זצ"ל את הדבור להלן.

⁷³ זאת אומרת, ע"י תורה שבכתב וע"י תורה שבעל-פה.

⁷⁴ ר"ת- מדת הדין. זאת אומרת, שהם גרמו שיושפע על דין, דהיינו גבורה, מעל ליכולת הקיבול שלהם, והוא עקר אותם מן העולם.

⁷⁵ כפירה בתורה שבכתב וכפירה בתורה שבעל-פה.

⁷⁶ זאת אומרת, שהעשן הנזכר כאן בסוגיא רומז לראשי תיבות –עקרב שרף נחש.

⁷⁷ יעויין סנהדרין צ. –"ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר...ואין תורה מן השמים", ושם צט. –"ואפילו אמר כל התורה כולה מן השמים חוץ מפסוק זה שלא אמרו הקדוש ברוך הוא אלא משה מפי עצמו זהו כי דבר ה' בזה." על כך שעקרב ממית ודאי, בניגוד לנחש, יעויין ברכות לג.

⁷⁸ על העובר על דברי חכמים נאמר "פורץ גדר ישכנו נחש" (שבת קי. ; ע"ז כו:).

⁷⁹ משנה עדויות א:ה. מרן הרב זצ"ל רומז כאן לשאלה הבאה: אם כן, לכאורה, תורה שבעל-פה אינה קבועה ועומדת כמו תורה שבכתב, ומדוע, אפוא, ייענש המזלזל בה ברמה כה גבוהה של חומרה?

⁸⁰ מי שחולק על עצם סמכות תורה שבעל-פה, בניגוד למושג של בי"ד מבטל דברי בי"ד חבירו שהוא חלק ממסגרת הסמכות העצמית של תורה שבעל-פה.

⁸¹ תורה שבעל-פה היא מכח ספירת המלכות ואילו תורה שבכתב היא מכח ספירת התפארת, והייחוד ביניהם (באמצעות ספירת היסוד) הוא הנקרא "ייחוד קודש אברין הוא ושכינתיה".

⁸² והוא הנקרא המקצץ בנטיעות.

⁸³ דהיינו מכח ספירת המלכות. יעויין בספר ליקוטי תנ"ך למהרח"ו, פ' ויקרא (מצאתי באמצעות חיפוש בתקליטור אוצר החכמה).

ועי"פ דברי סוד ד' איי בסי' בית עולמים להגרי"א חבר ז"ל⁸⁴ על האידרא⁸⁵, שסוד צמר הוא חסדים דעתיק⁸⁶. שהיא למעלה מהנהגת העולם הזה כדאי בקל"ח⁸⁷ ובדברי הגרי"א⁸⁸, ואסור להגביר החסדים ממקום יותר גבוה שאין העולם סובלו⁸⁹. וזה גרם החורבן במלכין קדמאין עיי רבוי האור⁹⁰. עיי **שקל צמר ואמשיניה במיא**, שמים רומזים לחסדים התחתונים הנמשכים בעולם והורה שהיה קלקולם שרצו להגביר כח החסדים בסוד הצמר שהוא למעלה מתיקון העולם⁹¹, והראה שאפילו אם יקיימו כל רמ"ח מ"ע שהם ממשיכים החסדים⁹², מ"מ כיון שירצו להפליג הדבר יותר מדאי⁹³ יהפך להם לרועץ ותגבורת הדינים⁹⁴. והיינו **דאחרך אחרוני** כשהיה **ברישא דרומחא**, דהיינו בכונת הרמ"ח פקודין⁹⁵ וא"ל ששמע וידוים המורה על קלקולם. ואמרו **משה ותורתו**, דהיינו סוד תורה שבכתב ותורה שבעל פה. שהתורה המיוחד לו הוא לפולא דאורייתא⁹⁶ שהוא כלל עיקר תורה שבעל פה⁹⁷, **אמת**, שאע"פ שהם רצו לעלות למקום יותר גבוה. אבל זה הדרך

⁸⁴ תלמידו המובהק בחכמת הקבלה של הגאון האדיר המקובל רבי מנחם מנדל משקלוב, אחד מגדולי תלמידיו של אדונו רבם של כל ישראל הגרי"א, שעלה אחר מכן לארץ ישראל. הגרי"א חבר מכונה "פה שלישי לגרי"א" וחיבר ספרים רבים ויסודיים בתורת הסוד.

⁸⁵ החלק היסודי והבסיסי של הזוה"ק לגבי תורת השיעור קומה.

⁸⁶ פרצוף עתיק יומין הוא פרצוף עליון אף יותר מפרצוף אריך אנפין (ושניהם כנגד כתר עליון). חסדים דעתיק הוא צד החסדים שבפרצוף זה, שהרי כל פרצוף מחולק בעצמו (אם כי בעתיק אין ממש מקום מיוחד לגבורות ולחסדים). יעויין קל"ח פתחי חכמה לרבינו הרמח"ל, פתחים עד-עז.

⁸⁷ לא מצאתי היכן דבר זה נאמר שם.

⁸⁸ לא מצאתי.

⁸⁹ אי אפשר שהעולם הזה יונהג ויושפע מבחינה כ"כ עליונה, כי אין מסוגל לעמוד בריבוי האור.

⁹⁰ יסוד מוסד בסיסי בחכמת הקבלה הוא מות שבעת המלכים ותיקונו. בנושא זה עוסק בהרחבה שער ט של ספר עץ חיים למהר"י.

⁹¹ זאת אומרת, שעדת קרח רצו שהעולם יונהג במדת החסדים העליונה של חסדים דעתיק, וזה למעלה מיכולת התיקון של העולם.

⁹² זאת אומרת, שה-"רמח" רומז לרמ"ח מצוות עשה, שיסוד שרשן מהחסדים.

⁹³ כי הם רוצים להמשיך חסדים יותר עליונים, כאמור.

⁹⁴ מי שמנסה להמשיך חסדים עליונים יותר מכדי יכולת הקיבולת גורם שתושפע דווקא מדת הדין, כאמור.

⁹⁵ שהם התכוונו על-ידי קיום רמ"ח מצוות עשה להמשיך חסדים עליונים דעתיק.

⁹⁶ המיוחד למשה, וזה לשון "משה ותורתו". ויעויין בדברי מרן הנצי"ב בהרחב דבר על במדבר כא: כ.

⁹⁷ יעויין בהרחבה בדברי מרן הנצי"ב בקדמת העמק פרק א, אותיות א-יד

שמסר לנו משרע"ה היא אמת ומתקיים⁹⁸. וסוד הקו האמצעי שהוא תתן אמת ליעקב⁹⁹. והם בדאין. והנה ע"י הגברת החסדים היה העולם חס וחלילה חוזר לתוהו, כעת החורבן, וזמן מלכים קדמאין. ואז ארעא אתבטל חס וחלילה¹⁰⁰. ע"כ סוד המלכות¹⁰¹ נוקמת מהם על קלקולם הגדול. וענין החדשים של שלשים יום הוא מצד הלבנה בחי' מלכות המאור הקטן¹⁰². ע"כ כל שלשים יום מהדרא להו גיהנם, שמתעוררת עליהם בדינים על שרצו לדחוק רגלי השכינה וזהו כבשר בקלחת, כי בשר רומז לאודם הדין¹⁰³. והם רצו להגביר החסד יותר מדאי, ע"כ נהפכו עליהם לדין גמור. ורואים שאין קיום לדברי תוהו שלהם ומתודים משה ותורתו אמת, ויש קיום בהתמדה לתורת אלהינו שהיא ברית כרותה לעם, והם בדאים, וכך עונשו של בדאי אפילו אם אומר אמת אין שומעין לו, והיינו שאסור ללכת ע"פ דרך זה המקולקל אפילו לקיים המצוות. דהיינו רישא דרומחא, שעכ"ז לא יציל כלל. ולא יצילו את נפשם מיד להבה¹⁰⁴, כדאי דאחרך אחרוכי אפילו שהי טבול במיא¹⁰⁵

⁹⁸ כמו שתקנו חז"ל בברכת הגאולה שאחרי ק"ש של שחרית "אמת ויציב ונכון וקיים".
⁹⁹ מדת יעקב היא מדת האמת, הרמוזה ונובעת מספירת התפארת, והיא הקו האמצעי המכריע בין חסדים לגבורות, ומשם נשפע שורש התורה.
¹⁰⁰ וזו לשון "בדאין", כי השקר אין לו רגלים, כלומר קיום, אז יש לומר גם להפך, שכל מה שאין לו קיום במהותו, הרי שהוא שקר ובדות, וזו בדיוק הדרך שבה רצו עדת קרח ללכת ולהנהיג את העולם.
¹⁰¹ ספירת המלכות היא כנגד יסוד הארץ, ולכן מכיוון שרצו שה-"ארץ", דהיינו ספירת המלכות, תתבטל, הרי שהיא זו שמענישה אותן.
¹⁰² השכינה, נוקביה דז"א, ספירת המלכות, נקראת "לבנה".
¹⁰³ יש תקבולת גם בין צבעים לספירות. יעויין במבואו של בעל הסולם זצ"ל לספר הזוה"ק, עמ' כא, סעיף ז (מצאתי באמצעות אוצר החכמה).
¹⁰⁴ דהיינו מהעונש הבא ממדת הדין הרמוזה באש.
¹⁰⁵ מים רומז לחסדים, כאמור.